

Originalni naučni rad

UDK 37.014:378.4(497.6Republika Srpska)

DOI 10.7251/SVR1918051K

VISOKO OBRAZOVANJE U REPUBLICI SRPSKOJ - PROBLEMI I PRAVCI RAZVOJA

Prof. dr Zoran Kalinić¹

Nezavisni univerzitet Banja Luka

Prof. dr Slobodan S. Župljanin²

Nezavisni univerzitet Banja Luka

Apstrakt: Visoko obrazovanje je jedna od najznačajnijih oblasti svakog društva. U stvari, društvo je razvijeno onoliko koliko je u njemu razvijen sistem obrazovanja, a posebno sistem visokog obrazovanja. Visoko obrazovanje u Republici Srpskoj je predmet višegodišnjih rasprava različitih struktura, i institucionalnih i vaninstitucionalnih. Sve te rasprave su vođene, uglavnom, bez prethodno urađene kvalitetne analize o stanju i problemima u visokom obrazovanju, a završavane su bez konkretnih prijedloga za daljnje dugoročne pravce razvoja visokog obrazovanja u Republici Srpskoj,

Ovaj rad ima za cilj da istraži i ukaže na ključne probleme sadašnjeg stanja u visokom obrazovanju i ponudi osnovne elemente za sveobuhvatnu analizu stanja u visokom obrazovanju i nakon toga donošenje kvalitetne strategije razvoja visokog obrazovanja, koje bi Republiku Srpsku istinski integrisalo u „evropski prostor visokog obrazovanja“, a nova znanja koja bi se sticala u novom visokom obrazovanju donijela bi značajne benefite za Republiku Srpsku i njene građane.

Ključne riječi: *visoko obrazovanje, Republika Srpska, problemi, pravci razvoja.*

UVOD

Visoko obrazovanje u Republici Srpskoj, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, još uvijek nije obezbijedilo značajan procenat obrazovanih u odnosu na ukupan broj stanovnika. Tako je procenat visokoobrazovanog stanovništva u Republici Srpskoj niskih 8%. Ukoliko bismo taj procenat uporedili sa zemljama u okruženju (Hrvatska 21,6%, Slovenija 28,7%, Srbija 20,2%, Austrija 29,9%, Njemačka 25,1% ili prosjek EU od 28,5%), došli bismo do očiglednog zaključka da Republici Srpskoj nedostaje visokoobrazovanog kadra, bez obzira što je u posljednjih nekoliko godina u porastu trend nezaposlenosti kadra sa visokom stručnom spremom. Suština takvog problema krije se u neusklađenosti potreba na tržištu rada i

¹ e-mail: zk@nubl.org

² e-mail: slobodan.zupljanin@nubl.org

obrazovanja. Tačnije, postoji očigledan nesklad politika tržišta rada i politika obrazovanja, posebno visokog obrazovanja. Na osnovu toga stvorena je vještačka teza o hiperprodukciji visokoobrazovnog kadra. U opštoj percepciji javnosti taj problem se adresira na visokoškolske ustanove u privatnom vlasništvu, što je, svakako, potpuno netačno i pogrešno. Nije prirodno da se zbog nerazvijenosti tržišta rada zaustave procesi u visokom obrazovanju. Tržište rada jeste važan činilac politike obrazovanja, ali, tržište rada u savremenim uslovima poslovanja ne može biti ograničeno na lokalna tržišta rada. Za savremeno obrazovane ljude, tržište rada je, praktično, cjelokupno svjetsko, odnosno, globalno tržište rada.

Imajući u vidu podatke iz posljednjeg popisa stanovništva iz 2013. godine, informatički je pismeno oko 32% ukupnog stanovništva dok je 23% djelimično informatički pismeno, što podrazumijeva korišćenje društvenih mreža i besplatnih komunikacionih aplikacija. Činjenica je da i mnogo nerazvijenije zemlje od Bosne i Hercegovine pa samim tim i Republike Srpske imaju veći procenat informatički pismenog stanovništva i time veću konkurentsku prednost na globalnim tržištima, kako rada tako i obrazovanja. Potpuno je logično da se problemi traže u društvenom obrazovanju i mogućim konvencionalnim metodama kakvim se koristi, a koji su daleko ispod cenzusa postmodernog doba. Sudeći po statističkim činjenicama, nije neobično što se Bosna i Hercegovina kao država nalazi na samom dnu (77. mjesto) UN-ove svjetske liste sa ljudskim razvojnim indeksom od svega 0,768 što je svrstava ispod Paname, Omana, Trinidad i Tobaga i drugih. Republika Srpska, kao entitet, ima zadatak da doprinese povećanju procenta obrazovanog i visokoobrazovanog stanovništva u državi, ravnopravnog savremenim globalnim izazovima i kadra sposobnog da se samostalno prilagodi tržišnoj tražnji sopstvene privrede.

Da li je uopšte moguće i kada dostići visokih 20% visokoobrazovanog stanovništva, kako je to u zemljama u okruženju, ukoliko postoje samo javne visokoškolske ustanove?

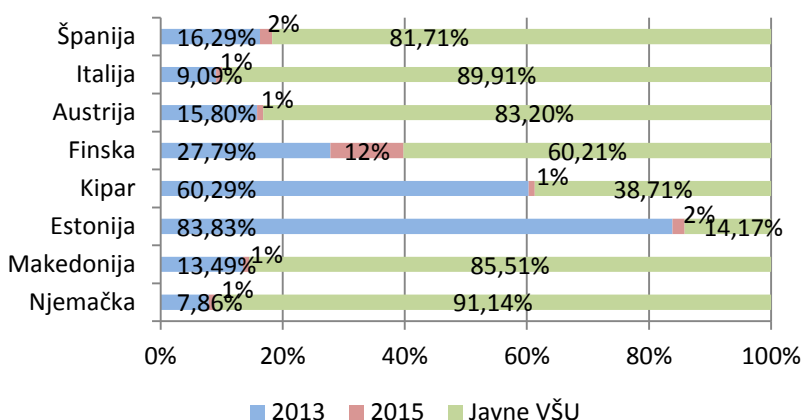
1. BOLONJSKI PROCES I PRIVATNI SEKTOR U VISOKOM OBRAZOVANJU

Kada je Bosna i Hercegovina potpisala pristupanje novom načinu učenja? Bolonjski proces, otpori i dileme, promjene zakona skoro dva puta godišnje, neminovnost pojave privatne inicijative u obrazovanju, otpori zasnovani na borbi za čuvanje stečenih pozicija, su performanse koje karakterišu aktuelne procese visokog obrazovanja i u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini. Genetska utemeljenost otpora može se tražiti u pripadnosti predaka državnim službama (vojska, policija, granične službe, željeznica i sl.), na čemu se zasniva i nepovjerenje prema svemu što nema državni pečat ili predznak. Međutim, potreba za privatnim obrazovnim institucijama nedvosmisleno je zastupljena u većini razvijenih zemalja, u većem ili manjem procentu, u određenim slučajevima čak u blagom porastu iz godine u godinu. Dakle, proces obrazovanja stanovništva, prilagođavanja savremenom dobu, teško da je moguće sprovesti bez da u tome ne učestvuju

i privatni i javni sektor. Jedna od razmatranih i prihvaćenih strategija razvoja evropskog prostora visokog obrazovanja u budućnosti je i strategija „visoko obrazovanje d.o.o“, koja podrazumijeva dominaciju „privatnog sektora“ u oblasti visokog obrazovanja. To je potpuno suprotan trend u odnosi na stanje u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini.

U periodu od 2013-2015.godine u zemljama koje su izdvojene za primjer, kako je i prikazano na Grafikonu 1, bilježi se blagi rast učešća privatnog visokoškolskog obrazovanja u ukupnom obrazovnom sistemu, što potvrđuje tvrdnju da privatne visokoškolske ustanove zaista imaju tendenciju rasta iz godine u godinu.

Grafikon 1: Procenat rasta broja privatnih visokoškolskih ustanova u odnosu na javne u određenim zemljama 2013-2015.godine

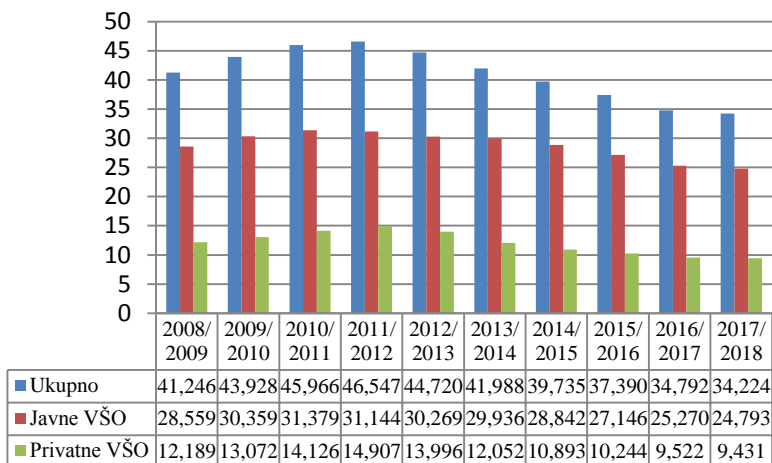

Izvor: Podaci Svjetske banke (World Bank)

S obzirom na smanjenje populacije u Republici Srpskoj, naročito stanovništva mlađe životne dobi, koje je osjetno u proteklih nekoliko godina, vidljiv je i uticaj na visoko obrazovanje kroz broj novoupisanih studenata. Recimo da je navedeni razlog i onaj pravi, zašto se broj novoupisanih studenata smanjuje, ukoliko zanemarimo činjenicu da su mlade generacije, potpuno slobodne i osposobljene da istražuju sadašnju situaciju u zemlji i regionu, zapravo negdje i svjesne da im neusklađeni sistem obrazovanja ne donosi prednosti na tržištu rada. Trom i ustaljeni program javnih visokoškolskih ustanova ili suptilno osporavan sektor privatnih visokoškolskih ustanova, dovoljan su razlog za ovakve brojke i trendove.

Broj upisanih studenata u Republici Srpskoj u periodu 2008-2017.godine manji je za 14.6%, sa izuzetkom perioda 2009-2012.godine kada je bilježen porast upisanih studenata, dok je od 2013. godine uočen opadajući trend upisanih studenata u intervalu od 1.63 - 6.95%. Privatni univerziteti u Republici Srpskoj, bez obzira na takav trend, zadržavaju 1/3 od ukupnog broja studenata, što je potpuno vidljivo iz podataka na grafikonu koji slijedi.

Grafikon 2: Upisani studenti prema obliku svojine visokoškolske ustanove u periodu od 2008 - 2017. godine

Izvor: Zavod za statistiku Republike Srpske

2. PROBLEMI I PRAVCI RAZVOJA VISOKOG OBRAZOVANJA

Univerziteti u privatnom vlasništvu pojavili su se na prostoru Republike Srpske prije 15 godina i danas predstavljaju respektabilnog učesnika u procesu visokog obrazovanja, koji obrazuje preko 9.000 studenata, sa tendencijom stalnog rasta. Poslije prvih, očekivanih slabosti i grešaka, a one su prisutne u svim procesima rasta i razvoja, privatne visokoškolske ustanove izrasle su u ozbiljne i odgovorne institucije u sistemu visokog obrazovanja. Slabosti na javnim univerzitetima su, jednostavno, uzrokovale pojavu privatne inicijative u ovoj veoma važnoj oblasti društvenog života, a koje se ogledaju u:

1. Zastarjeli metodi prenosa znanja;
2. Neaktuelni, stari udžbenici;
3. Nedovoljno sredstava za naučno istraživački rad;
4. Propala privredna struktura i privatizacija, značajno su odmakli pažnju društva od akademske zajednice;
5. Nedostatak profesora modernih nazora;
6. Nesaglasnost tema koje su profesori predavali sa neminovno novim znanjima i tehnologijama;
7. Nespremnost starije strukture profesora da prihvate pravila informatičkog društva;
8. Opredjeljenje države da i u ovoj oblasti vodi politiku socijalnog mira, i upisuje mlade na fakultete i neperspektivne studijske programe;
9. Nespremnost na promjene i suštinske reforme obrazovnog procesa;
10. Nespremnost državnog i akademskog rukovodstva da prihvati izazove modernog obrazovanja.

Kako god državna struktura nije bila spremna da prihvati izazov promjene društveno političkog sistema, iako je zdušno ušla u proces privatizacije, a čvrsto ostala u oblasti obrazovanja, tako je na drugoj strani rasla potreba za organizovanjem modernijeg i, za mlade, perspektivnog obrazovanja. Kao logična posljedica takvog stanja, javlja se privatna inicijativa u oblasti visokog obrazovanja. Privatno vlasništvo, kao kičma novog, neizvjesnog i neprirodnog, generaciji koja realizuje proces pretvaranja socijalističkog društvenog sistema u kapitalistički i postaje dominantno u skoro svim oblastima privrednog i društvenog života. Međutim, državna administracija se grčevito bori protiv osnovne filozofije kapitalizma - privatne inicijative! Ona ostaje duboko inkorporirana u visoko obrazovanje tako što regulatorni organi:

- Uzurpiraju ingerencije akademske zajednice;
- Odlučuju o investicijama, koje često nisu opravdane;
- Utiču direktno na izbore u studentskoj organizaciji kao i na izbore za organe univerziteta;
- Finansiraju različite projekte bez relevantnih kriterija;
- Omogućavaju benefite samo jednom dijelu mladih;
- Tolerišu beskonačnost studiranja značajnom broju studenata po tzv. „starom sistemu“;
- Favorizuju pojedine univerzitete ili visoke škole;
- Donose zakone koji sprječavaju razvoj privatne inicijative u visokom obrazovanju i tako bespotrebno troše ogromna društvena i privatna sredstva.

Istovremeno ne vodi računa o:

- Optimalnom broju nastavnika;
- Novoj ekonomskoj paradigmi;
- Aktuelnosti studijskih programa;
- Modernizaciji nastavnonaučnog procesa;
- Sposobnosti nastavnika i saradnika da prenesu znanje koje će studenti primijeniti u novoj radnoj sredini;
- Svrishodnosti ulaganja u obrazovanje onih koje ne može zaposliti;
- Kreativnoj i inovativnoj stimulaciji samozapošljavanja;

Imajući to u vidu, postavljaju se ozbiljna pitanja:

1. Može li država u ovoj fazi svoga razvoja biti uspješan upravljač samo u oblasti visokog obrazovanja, s obzirom da se u drugim oblastima nije pokazala uspješnom?
2. Može li država sebi uzeti za pravo da ovako flagrantno krši jedno od osnovnih demokratskih prava – pravo na obrazovanje pod jednakim uslovima?
3. Može li i dalje opstati očita diskriminacija studenata koji studiraju na javnim i privatnim univerzitetima (studenti privatnih univerziteta uskraćeni su za stipendije, smještaj u studentskim domovima, beneficiranu školarinu, pristup univerzitetkim resursima,

neravnopravnost prilikom zapošljavanja i sl.);

4. Da li se danas mladi ljudi u Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj uistinu mogu obrazovati pod jednakim uslovima?

Odgovor je i više nego jasan. **Nije li konačno došlo vrijeme da se ovo pitanje na potpuno jasan i nedvosmislen način prezentuje društvenoj zajednici? Koliko dugo će još studenti na privatnim univerzitetima podnositi ovu, očiglednu diskriminaciju, a država finansirati mlade da studiraju neperspektivne studijske programe ili ih besplatno osposobljava za tržište rada razvijenih zemalja? Očito je da se na ovaj način mladi stimulišu da odlaze iz Republike Srpske i Bosne i Hercegovine i traže posao na tržištima razvijenih zemalja, koje u njihovo obrazovanje nisu uložili „ni jednu marku“.**

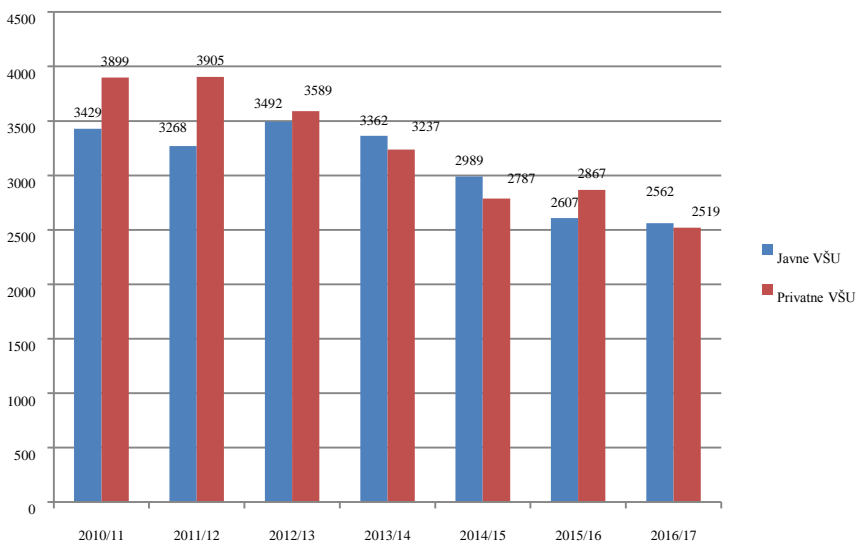
Zdravstveni sistem Republike Srpske je ovu diskriminaciju uveliko počeo ispravljati. Građani Republike Srpske danas mogu zdravstvene potrebe - usluge zadovoljavati i u javnim i u privatnim zdravstvenim ustanovama o trošku društvene zajednice u skladu sa zakonom. Zašto takvo isto pravo ne bi mogli ostvarivati studenti koji svoje potrebe za obrazovanjem zadovoljavaju na privatnim univerzitetima u zemlji? Zašto? Ili, kako je moguće da država (ministarstva posebno), podržava studente koji u inostranstvu studiraju studijske programe po svom izboru, stipendijama i sl. ne obavezujući ih da se nakon studija vrate u zemlju i da vrate državi i narodu bar dio sredstava koja su uložena u njihovo školovanje, studije ili specijalizacije. Uz to, ti troškovi školovanja padaju na teret svih građana Republike Srpske. Imaju li pravo ti građani da odlučuju o trošenju njihovih sredstava za školovanje?

Ovdje treba istaći nedostatak nastavnog - profesorskog kadra uopšte, kao i neke druge uslove koji su nezamislivi u visokom obrazovanju u Evropi (poput obaveznog vlasništva nad prostorom). I umjesto da zakon bude fleksibilan, jer se država nalazi u drugoj fazi tranzicije (još su svi u dilemi: da li je trebalo napustiti socijalno uređenu državu ili treba što prije tražiti rješenja u novom, promijenjenom ambijentu), došli smo u situaciju da više nije moguće širiti kapacitete univerziteta pa, samim tim, ni stvarati bolje kadrove. Zakon o visokom obrazovanju, koji se mijenjao skoro svake godine, prenormiran je, povećao je izdvajanja za visoko obrazovanje, a nije donio promjene u oblasti obrazovanja i samo ih ovlaš spominje, a status studenta, mobilnost studenata i evropskih prenosivih bodova i studentske probleme, nije ni dotakao, tako da se javni univerziteti teško prilagođavaju promjenama koje zahtijeva evropski prostor visokog obrazovanja, a privatni univerziteti koji su od samog početka prihvatili taj proces, suočavaju se sa otvorenim i skrivenim otporom i javnih univerziteta i društvene zajednice. Da ne pominjemo Zakon o radu, koji ne poznaje nove izlazne profile i nove stepene obrazovanja. Nažalost, te profile i stepene obrazovanja ne poznaju ni akti o sistematizaciji poslova javnih ustanova (Vlada, skupštine, ministarstva, upravne organizacije, javni univerziteti, javna preduzeća i dr.)

Ono što su privatne visokoškolske ustanove omogućile je da se razvije kakvo - takvo tržište radne snage, gdje se studenti bore sami za sebe i ne

zavise od drugih, što je dovelo i do zapošljavanja značajnog broja tih istih studenata. Jedan od ključnih izgovora za „napade“ na privatne visokoškolske ustanove i stalan rast animoziteta prema privatnim visokoškolskim ustanovama, je pitanje: “gdje će svi ti silni diplomci da rade?” Pri tome se niko ne pita, gdje je to diplomiralo svih 150 000 nezaposlenih. Visoko školske ustanove, mogu brzo da reaguju i sposobne su da izvrše brze i potrebne promjene studijskih programa, tako da mogu da utiču na brzu promjenu strukture završnih - diplomiranih studenata i da odgovore izazovima tržišta. Problem je samo u tome što okoštala struktura profesora na javnim univerzitetima, konstantno izmišlja nove tehnike borbe protiv privatnih univerziteta, sa osnovnim ciljem da se sačuvaju stečene pozicije, državne plate i stereotip u prenosu znanja, ali onog iz socijalističkog perioda, dakle, znanja koje nikada nikom neće trebati. Glomazni i ostario aparat javnih univerziteta ne može i ne želi da se uklopi u moderne, svjetske trendove obrazovanja. Nije spreman i sposoban da svoj rad ponudi globalnom tržištu rada, već jedino i isključivo ustanovi koju sigurno i bez kriterija finansira država (čitaj svi građani). Nema za to neophodnu ni fleksibilnost niti snagu.

Grafikon 3: Prikaz broja diplomiranih studenata na javnim i privatnim visokoškolskim ustanovama u periodu 2010-2017.

Izvor: Zavoda za statistiku Republike Srpske

Studenti na javnom univerzitetu studiraju 7 godina u prosjeku, što je za moderne standarde nedopustivo. Sa druge strane, studenti privatnih visokoškolskih ustanova završavaju studije u značajno kraćem roku jer su primorani na to cijenom školarine i trkom za zaposlenjem. Uz to, na privatnim visokoškolskim ustanovama su svi resursi usmjereni prema studentu u cilju racionalnijeg i efikasnijeg studiranja. Privatne visoko-

školske ustanove su iskreno prihvatile formulisane ciljeve „evropskog prostora visokog obrazovanja“, prema kojima se mora obezbjediti veća efikasnost studiranja, između ostalog, i skraćanjem vremena trajanja studija, a da se, pri tome, poveća kvalitet realizovanih ishoda učenja i stečenih kompetencija. U prilog tome govore i podaci prema kojima je od školske 2010/2011 do 2012/2013 broj diplomiranih studenata na privatnim visokoškolskim ustanovama bio veći nego na javnim visokoškolskim ustanovama, što bi u poređenju sa brojem studenata koji se školuju dokazalo znatnu veću prolaznost studenata sa privatnih visokoškolskim ustanovama. Realnom i nepristrasnom provjerom lako je moguće utvrditi kvalitet stečenih znanja i kompetencija i kvalitet obrazovanja uopšte na javnim i privatnim visokoškolskim ustanovama. Danas to obrazovne vlasti ne žele da urade, jer bi time bila opovrgnuta njihova teza o pretpostavljenom većem kvalitetu obrazovanja na javnim visokoškolskim ustanovama.

Još jedna stvar koja izdvaja privatne visokoškolske ustanove jeste obavezna praksa na svim fakultetima, te studenti stiču radne navike i iskustvo koje im omogućava lakše zaposlenje. Ono što karakteriše javni univerzitet jeste što je vlasnik tog univerziteta država i što samim tim ima mnogo jače resurse od bilo kog privatnog univerziteta. Ovo opredjeljenje o studentskoj praksi tek sada stidljivo prihvataju javne visokoškolske ustanove. Od završetka rata, ni jedan ministara za rad i zapošljavanje, ali ni Privredna komora, kao ni Udruženje poslodavaca, do danas, nisu zahtijevali zapošljavanje novog, obrazovanog kadra.

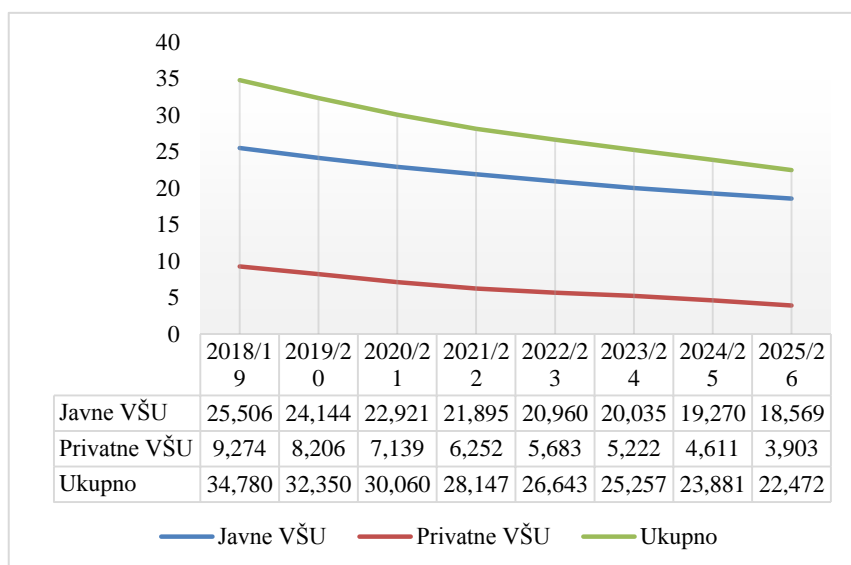
Ipak, i pored svih pozitivnih procesa, animozitet prema privatnim visokoškolskim ustanovama je konstantan. Jedan od razloga je što se u javnosti stalno potencira da su privatne visokoškolske ustanove krive za stanje u visokom obrazovanju, što je potpuno pogrešno i tendenciozno. Na to jasno i nedvosmisleno upućuju sljedeće činjenice:

- Kako privatne visokoškolske ustanove mogu biti krive za korupciju na javnom univerzitetu?
- Ili za seksualne afere?
- Za nedovoljan broj studentskih domova?
- Za manjak opreme?
- Za nedolazak nastavnika na nastavu?
- Za neinventivnost u koncipiranju novih studijskih programa?
- Za finansiranje nekoliko podudarnih ili istih studijskih programa na državnim univerzitetima?
- Za finansiranje nastavnika iz inostranstva u iznosu od 5 miliona maraka godišnje?
- Za finansiranje profesora na studijskim programima na kojima je upisan samo jedan student?
- Za loš kvalitet obrazovnog procesa na javnim univerzitetima?
- Za neracionalno angažovanje nastavnog osoblja?
- Za lošu prolaznost studenata???

3. BUDUĆNOST VISOKOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI SRPSKOJ – TRENDovi I PRETPOSTAVKE

Neprestani jaz između privatnih i javnih univerziteta praćen sve manjim odzivom bruoša i brojem svršenog kadra, nikome pomenutom ne ide u prilog niti donosi korist. Učestali napadi na privatne univerzitete pokušaji su da se odvrti pažnja sa mana i nedostataka javnih univerziteta. Država i oni koji stoje iza nje moraće u dogledno vrijeme da odluče: da li će ovaj entitet da usavršava i usklađuje koncept visokog obrazovanja kroz koordinaciju sa privrednim tokovima i globalizacionim trendovima ili će pak nastaviti dosadašnju praksu „začinjenu“ neetičkom diskriminacijom privatnih univerziteta?

Grafikon 4: Predviđeno kretanje broja upisanih studenata u narednim godinama

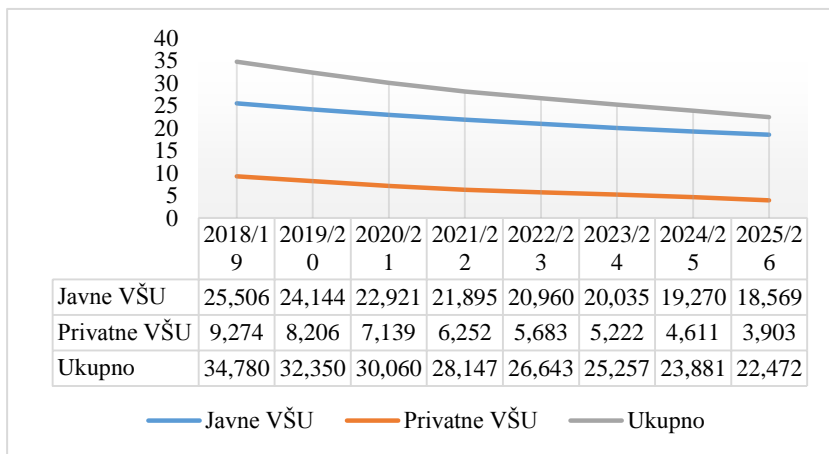

Izvor: Zavod za statistiku Republike Srpske

Gotovo da je nemoguće pratiti svjetske trendove u bilo kom domenu, pa čak ni one regionalne, ovakvim funkcionisanjem obrazovnog sistema i odnosa države prema istom. Dolazi se do jedinstvenog zaključka: država, javni i privatni univerziteti imaju isti problem – SVE MANJI BROJ STUDENATA! Prema tome, kako je uopšte moguće dostići visokih 20% visokoobrazovanog stanovništva ili makar imati pozitivan trend svake godine? Odgovor je logičan – nije moguće.

U slučaju da se pomenuti nedostaci ne izoluju, tendencija razvoja visokog obrazovanja u Republici Srpskoj nastaviće da se kreće opadajućom krivom koja se ogleda u sve manjim brojkama. Svakako da na takve pojave utiču razni faktori, međutim, na osnovu dosadašnjih podataka, moguće je predvidjeti kretanje broja studenata koji će se upisivati ali i završavati odgovarajuće studije.

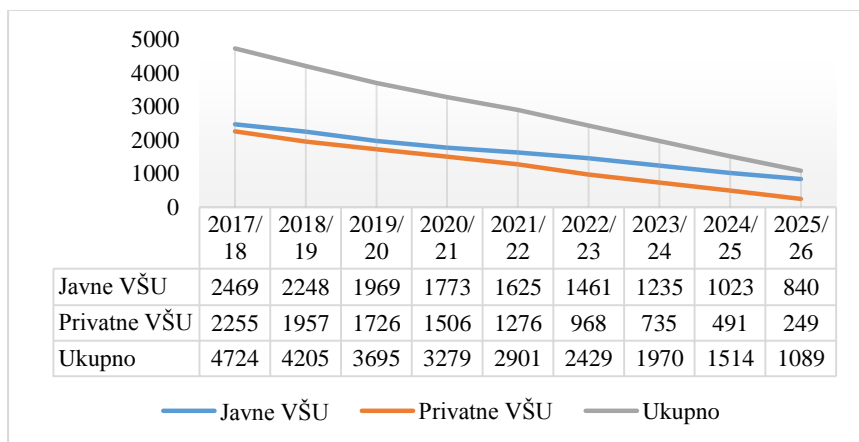
Grafikon 4. Predviđeno kretanje broja upisanih studenata u narednih nekoliko godina

Grafikon 5: Kretanje broja upisanih studenata po godinama izraženo u procentima

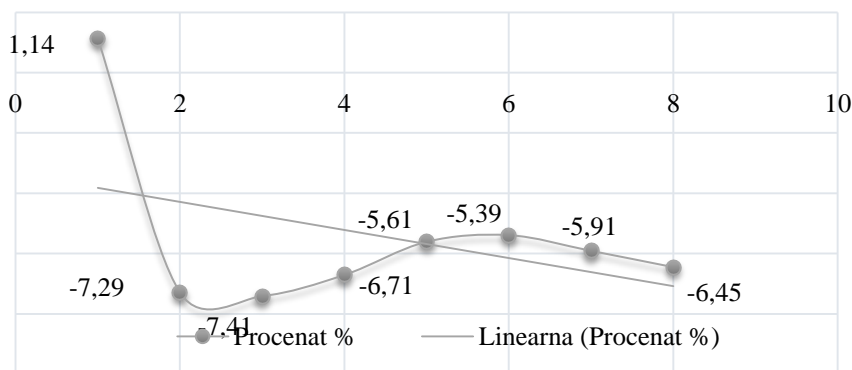
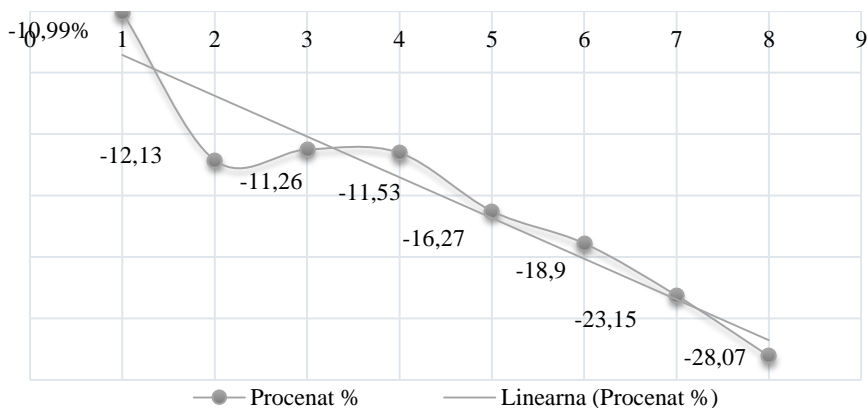
Od 2018. godine, ako je suditi po brojevima u grafikonu 4., mladih koji su zainteresovani za fakultetsko obrazovanje biće sve manje. Ovakva pretpostavka nije uslovljena ni kvalitetom obrazovanja, niti vrstom visokoobrazovne institucije, a niti podudarnosti sa tržišnim potrebama. Dakle, u pitanju je isključivo statistička formula kojoj su relevantni samo postojeći podaci. To je pretpostavku da visokoobrazovni sistem Republike Srpske ne srlja u propast baš tolikom brzinom, jer je neke stvari nemoguće predvidjeti. Kretanje vrijednosti koje označavaju ukupan broj upisanih studenata na javne i privatne univerzitete, u narednim godinama odnosno od školske 2018/2019, je negativno i to u intervalu od 5.39 –7.41%.(gr. lijevo).

Grafikon 6: Predviđeno kretanje broja diplomiranih studenata u narednim godinama

Period od školske 2022/2023 odlikuje blagim povećanjem broja studenata u odnosu na prethodnu godinu sa prosječnim smanjenjem negativnog procenta za 1.07%, do školske 2024/25. Prema tome, pretpostavka o broju upisanih studenata između 2018. i 2025. godine je negativna razlika od 12 308 brućoša.

Grafikon 7: Kretanje broja diplomiranih studenata po godinama izraženo u procentima

Dosadašnje kretanje broja diplomiranih studenata u Republici Srpskoj imalo je negativan predznak, barem u posljednjih nekoliko godina. Sudeći po tome, takvo kretanje moglo bi da se nastavi i u budućnosti.

Grafikon 4. prikazuje predviđenu vjerovatnoća kretanja linearnom regresijom, prema kojoj se vrijednosti u ovom vremenskom intervalu smanjuju odnosno imaju opadajuću krivu.

Drugim riječima, novostvoreni visokoobrazovani kadar u Republici Srpskoj bi se iz godine u godinu smanjivao za 10.99% od 2018. pa sve do visokih 28.7% 2025.godine, kako je prikazano grafikonom (desno). Dakle to bi značilo da bi svake godine diplomiralo 454 studenata manje u odnosu na prethodnu.

ZAKLJUČAK

Na osnovu izvršene analize prikupljenih podataka i višegodišnjeg iskustva stečenog u procesu visokog obrazovanja, a imajući u vidu najbolje prakse iz „evropskog prostora visokog obrazovanja“, kao logični, racionalni i ispravni nameću se sljedeći stavovi:

1. Neophodno je odmah prestati sa negativnom kampanjom, koja se, danas posebno, koristi za političke obračune uglavnom unutar Bosne i Hercegovine. Tu kampanju posebno kreiraju i plasiraju stranci, sa istim ciljevima: razviti kod svoje javnosti svijest o tome da ni obrazovni sistem u zemlji ne valja, da ga podržavaju sadašnje vlasti i - njih treba promijeniti! Neophodno je odmah prići formiranju nacionalnog Instituta za obrazovanje, tako da se napusti stari okoštali koncept Prosvjetno pedagoškog Zavoda. Institut će se, na naučno zasnovanim metodama, baviti istraživanjem fenomena obrazovanja, analizom efekata ili deformacija u primjeni Zakona o visokom obrazovanju, kao i predlaganjima rješenja za unaprijeđenje zakonskih rješenja, saglasno iskustvima zemalja u okruženju, razvijenih zemalja ili potreba definisanih novim strategijama razvoja Republike Srpske u dejtonskoj Bosni i Hercegovini

2. Izvršiti potrebne promjene u zakonskoj regulativi visokog obrazovanja i ukinuti mogućnost akademskog studiranja na visokim školama, a visokim školama dodijeliti nadležnost za realizaciju strukovnih studijskih programa. Studente sa visokih škola koji studiraju akademske studijske programe mogu, u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju, preuzeti univerziteti, a mogu se takve Škole obavezati da izvedu nastavu do kraja postojeće upisane generacije, da se reorganizuju i od naredne akademske godine, upisuju kandidate za strukovne studije. Republika Srpska treba da se opredijeli koje će studijske programe finansirati i u kojem obimu, a čiji izlazni profili jesu važni za Republiku Srpsku i ostvarivanje njenih nacionalnih ciljeva, odnosno za javne potrebe građana, bez obzira na vlasničku strukturu obrazovne ustanove.

3. Obrazovne vlasti Republike Srpske treba da stvaraju ambijent u kome će biti potpuno **jednaki** uslovi za sve studente u pogledu sticanja novih, savremenih i tržištu potrebnih znanja, na svim visokoškolskim ustanovama, nezavisno od strukture vlasništva visokoškolske ustanove. Potrebno je obezbijediti i izdvojiti **sredstva za finansiranje** realizacije studijskih programa trećeg ciklusa studija, čijim završetkom bi se došlo do dovoljnog broja i odgovarajuće strukture **novih doktora** nauka ili struke, koji bi, nakon izbora u zvanja, mogli biti promoteri reformskog kursa Republike Srpske i visokog obrazovanja uopšte. Potrebno je prestati **finansirati stereotipne studijske programe**, naslijeđene iz ranijeg perioda i te programe, pa i fakultete, treba ponuditi tržištu, ili ih na principima pravičnosti integrisati sa onim univerzitetima koji ispunjavaju društveno i zakonom predviđene kriterije. Tom mjerom bi se sa viškom mogućeg novca, povećale plate profesora na državnim fakultetima i sva pitanja povećanja kvaliteta nastave postala bi izazov i za same profesore.

4. Potrebno je izvršiti racionalizaciju rada javnih univerziteta kroz racionalizaciju studijskih programa i sredstava za njihovu realizaciju, posebno sredstava koja se izdvajaju za angažovanje tzv. „gostujućih nastavnika“ u skladu sa najboljom praksom iz „evropskog prostora visokog obrazovanja“ Reformski procesi u visokom obrazovanju moraju biti zasnovani na opšteprihvaćenim obrazovnim i akademskim standardima i lišeni potreba „dnevne politike“. U tom smislu, što prije, uz široku demokratsku raspravu, donijeti novi zakonodavno–pravni okvir visokog obrazovanja u funkciji efikasnijeg ukupnog razvoja Republike Srpske (harmonizacija unutrašnjeg zakonodavstva pa tek onda harmonizacija sa evropskim zakonodavstvom).

5. Odmah i neizostavno obezbijediti jednako pravo svim mladim ljudima na obrazovanje–pravo jednakih mogućnosti i prekinuti sa dosadašnjom diskriminacijom studenata, koja se zasniva na strukturi vlasništva visokoškolske ustanove na kojoj studenti studiraju. Svim studentima u Republici Srpskoj omogućiti da se pod jednakim uslovima obrazuju i za pokretanje vlastitog posla, koji će opet biti na dobrobit društvene zajednice. Treba im stvoriti jednake uslove studiranja kao i onima koji se školuju za „redove čekanja na zaposlenje u javnom sektoru“.

6. Iskreno i realno podsticati privredu i privredne asocijacije, odnosno realni sektor da, na osnovu svojih srednjoročnih i dugoročnih planova razvoja, iskažu svoje potrebe za kadrovima budućnosti. Novi, mlađi kadrovi, istina malobrojni, na privatnim univerzitetima, mogu odgovoriti tim novim, iskazanim zahtjevima za obrazovanjem kadrova za poslove budućnosti, jer visoko školstvo se može baviti samo obrazovanjem, a ne i zapošljavanjem.

7. Kada je u pitanju uloga Vlade Republike Srpske, ona treba da se odmah opredijeli za državno privatno partnerstvo u oblasti visokog obrazovanja. Potrebno je potpuno jasno alocirati odgovornost za politiku obrazovanja i politiku zapošljavanja. Politika obrazovanja ne može i ne smije biti talac politike zapošljavanja. Harmonizacija tih politika mora biti prioritetan zadatak vlasti. Privatno-javna partnerstva i privatna inicijativa u visokom obrazovanju su nezaustavljiv trend u evropskom i svjetskom obrazovnom prostoru. Elitne visokoškolske ustanove u svijetu su u privatnom vlasništvu. Neopravdano je i neracionalno zanemarivati takvu praksu i takve trendove. Vlada Republike Srpske mora staviti u ravnopravan položaj sve visoko školske ustanove i mora svo nastavno osoblje finansirati na jednak način, jer su svi integralni dio jedinstvenog obrazovnog sistema u Republici Srpskoj

Prihvatanjem jednog novog koncepta u visokom obrazovanju, koji protežira ovaj rad, moguće je riješiti brojne nagomilane probleme u visokom obrazovanju Republike Srpske i integrisati obrazovni prostor Republike Srpske u savremeni evropski i svjetski obrazovni sistem. Na taj način bi se izbjegla postojeća negativna praksa da mi potpuno besplatno, odnosno na teret Republike Srpske i njenih građana obrazujemo kadrove za evropsko i globalno tržište rada, koje je neuporedivo razvijenije od domaćeg tržišta rada, a da za uzvrat ne dobijamo ništa.

HIGHER EDUCATION IN THE REPUBLIC OF SERBIAN - PROBLEMS AND DEVELOPMENT

Professor Zoran Kalinic PhD, professor Slobodan S. Župljanin PhD

Abstract: Higher education is one of the most important areas of every society. In fact, the society was developed as much as the education system was developed in it, and in particular the higher education system. Higher education in the Republic of Srpska is the subject of multi-year discussions of various structures, both institutional and non-institutional. All of these discussions were conducted mainly without a quality analysis of the state of affairs and problems in higher education, and they ended without concrete proposals for further long-term development of higher education in the Republic of Srpska,

This paper aims to investigate and highlight the key problems of the current state of higher education and offer the basic elements for a comprehensive analysis of the situation in higher education, and after that the adoption of a quality strategy for the development of higher education that would truly integrate the Republic of Srpska into the "European Higher Education Area "And the new knowledge acquired in the new higher education would bring significant benefits for the Republic of Srpska and its citizens.

Keywords: *high, education, Republic of Srpska, problems, development directions.*

LITERATURA

1. Amaral, A., at all: (2009) *European Integration and the Governance of Higer Education and Research*, Dodrecht, Springer.
2. Batory, A. and Lindstrom, N. (2011). *The Power of the Purse: Supranational Entrepreneurship, Financial Inctives, and European Higer Education Policy*, Governacean International Journal of Policy Administration and Institutions, Vol. 24. No. 2.
3. Bologna Declaration (1999). *Joint declaration of the European Ministers of Education*.
4. Branković, J. i Šabić, N. (2011). *Research policy, financing and performance: Croatia, serbia and Slovenia in comparative perspective*, Centre for Education Policy, Belgrade.
5. Branković, J. i drugi: (2014). *Reinstitucionalizacija visokog obrazovanja na zapadnom Balkanu*, Univerzitet u Beogradu, FPN, Beograd.
6. Evropska komisija. (2010). *Europe 2020. A European Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth*.
7. Strategija razvoja obrazovanja Republike Srpske, www.narodnaskupstina.net
8. Republički zavod za statistiku RS, www.rzs.rs.ba
9. Zakon o visokom obrazovanju RS, www.narodnaskupstina.net
10. Zgaga, P., Teichler, U., Brennan, J. (2013). *The Globalisation Challenge for European Higer Education: Convergence and Diversity, Centres and Peripheries*, Peter Lang, Frankfurt am Main.